

MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYETEM DOKTORI ISKOLA

DLA ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KONKRÉT METAFIZIKA

Különböző korok műalkotásainak metafizikai vonatkozásai, avagy mi szükséges ahhoz, hogy egy puszta tárgy művészetté váljon.

NAGY BARBARA

2014.

Témavezető: Prof. Emeritus. Maurer Dóra

Ebben a disszertációban azt vizsgáltam, hogy miben különbözik egy puszta tárgy, és egy attól szemre megkülönböztethetetlen műalkotás.

Mi az a "meghaladó aktivitás"¹, ami által egy puszta tárgy átlép a művészet területére? Van-e ennek az átlépésnek valamiféle köze a fényhez, és ezen keresztül a metafizikához.

A kiindulópont alapjául a saját fekete metszett fatábláimat használtam, hisz ezeknek a munkáknak a lényege éppen ez: a fény általi előlépés.

1. TÉZIS

A fény szerepével foglalkoznak ezek a metszett fatáblák. Teret nyitnak a fekete szín által, mely elnyeli a fényt, ám itt ezeken a fatáblákon a metszés struktúrájából adódóan ennek ellentmondva megjelenítik azt.

Az eltérő sűrűségű és mélységű metszsvonalak igazi fénycsapdaként működnek.

A fény beesési szögének változása a munkák látványát és jelentésrétegeit folyamatosan változtatják, beengedve ezzel az időt, a néző helyváltoztatásaival pedig a teret is. A néző ezáltal aktív résztvevőjévé válik a mű "előlépésének": mely kinyílik, vagy épp bezárul. A fény és a múltó idő együttthadásából fokozatosan előhívódik a teljes kép.

Ezekkel a fatáblákkal kezdődik a fénnel való foglalkozásom.

Az antik filozófiában a fény ragyogásával hozták összefüggésbe a lét metafizikai okainak legteljesebb szintű megértését. A XVIII század elején a Cambridge-i platonisták köréből Anony Aschley Cooper fogalmazza újra az antik gondolatot, miszerint a művészet célja egy magasabb metafizikai valóság megmutatása és ezzel újra a filozófiai köztudat részévé teszi a problémát. ²

Tudunk-e ma metafizikáról gondolkodni, létezik-e ez a tartománya még az életünknek, és létezik-e ez a tartomány a művészetben? Ezt szeretném megvizsgálni ebben az írásban, különböző műveken és filozófiai álláspontokon keresztül.

2 TÉZIS

A fénymetaforát egy barlangon /Platón barlanghasonlatán/ keresztül vizsgálom, hisz Platón ezen keresztül dolgozta ki a fény metafizikáját.

A szellemi fény az érzékelhető fénnel logikailag és ontológiailag is összekapcsolódik. Az ember nemcsak lát, hanem tud is.

1 Gáspár Csaba László ilozófus kifejezését használva.

2 Páldi Livia: *A monokróm kaland*, in.:A szín önálló élete, Műcsarnok, Budapest,2002, 15.o.

A hasonlatsor platóni megfogalmazása egy absztrakt séma, amelynek nem is kell "megmondania", hogy mi a barlang és ki a fogoly, hogy mi is a fénynek ontológiája, és mi az árnyék a falon. A három hasonlat egy struktúrát dolgoz ki (...), amely minden hasonló szerkezetű gondolat kifejezésére alkalmas.(...) A képletet az értelmezőnek kell az aktuális értékekkel kitöltenie. A hasonlatoknak nem önmagukban van értelmük, hanem adott interpretációjukkal, alkalmazásukkal együtt..”³

“Bármi bárminek képe lehet, ha a kép fogalmát megfelelően kiterjesztjük.” mondja Wittgenstein a *Filozófiai vizsgálódások* című munkájában majd arról beszél, hogy mi lesz a fontos a kép nézésekor, mégpedig az hogy:
“Valóban megélem-e a képet, vagy csak “olvasom”⁴

Az, hogy Platón nem bontja ki egyértelműen ezt a hasonlatsort összevág a létezés bizonytalanságával, a hit megfoghatatlanságával és egy műalkotás műként való létezésével. Ezt szeretném tovább vizsgálni.

3 TÉZIS

A fény majd a fekete szín történetét mutatom be.

A görög látáson /és ezért a fényen/ alapuló szemlélet és a keresztény halláson alapuló tudás megkülönböztetése, és a kétféle gondolkodásmód konfrontálódása a Genézisben zajlik, hisz itt a fény: teremtmény, amelynek Isten az ura, hisz ő választotta szét a világosságot a sötétségtől.

Az ige metestesülése azonban gyökeresen új helyzetet teremtett: a Fiú láthatóvá válása, és barlangban (!) való születése után az isteni fény Krisztusban láthatóvá vált az emberi szem számára.

A platóni hasonlat kerete megmaradt, de új értelmet nyert: a megértés *világossággá válik, de az itteni megértés, az ottani fényétől történik.*⁵

A fényfogalom ettől kezdve újra jelenlévő változásainak bemutatása, majd ezután a fekete szín kultúrtörténetéről szólnék, a szín különböző történeti alakulásáról, melyben hol sátáni színként, hol fényűző, komoly intellektussal bíró emberek /jogászok, papok/ színévé válik. Egy kis színtörténetet tehát.

3 www.Gereby.Gyorgy.A.feny.teologiaja, 7.o.

4 Nyíri Kristóf: *Kép és idő*, Magyar Mercutius, Budapest, 2011, 35.o.

5. www.Gereby.Gyorgy.a.feny.teologiaja, 16.o.

3 TÉZIS

Mi is az a metafizika?

A metafizikának számos különböző megfogalmazása létezik: mondják a végső valóság tudományának, a valóságnak mint az egésznek a tudományának, a létezőnek, mint a létezőnek a tudományának stb. Mit értünk a metafizikán, és mit értünk a létezni szón?

Posztmetafizikai korban élünk, a metafizika a végét járja, talán már be is végeztetett. A metafizika tárgya, mint olyan, szintén ködbe veszően megfoghatatlan és állandóan változó figalom. Létezik-e valamilyen közös tárgya ennek, az "első dolgokkal" foglalkozó gondolkodásnak?

A metafizika mivoltát illető bizonytalanság annál különösebb, mert egyébiránt természetesen nagyon is jól tudjuk, mit is értsünk rajta: Platón és Arisztotelész, Descartes és Spinoza, Kant és Hegel különböző metafizikai kijelentéseire gondolunk. Bizonyos témák kétségtelenül közősek ezen tárgykörön belül, a kérdés az, hogy a metafizikának van-e egyáltalán valamilyen változatlan lényege? Innen nézve a metafizika minden egyes deffiníciója önkényesnek tűnik-a kérdést csak történetének konceptualizálásával lehet megválaszolni.⁶

Egy kis metafizikatörténet és egyes filozófusok létsémáinak ismertetése után a metafizika problémáiról, konkrét kérdésfeltevéseit vizsgálnám meg. Ezek a kérdések például a természeti törvényekkel, az azonossággal, az idővel, a szabad akarattal, vagy épp a szükséghyszerűség és lehetőség problémáival foglalkoznak. A kérdésfeltevések ismertetése után, művekről írnék, melyek számomra ezekhez a problémákhoz kapcsolhatók. Nem akarom ezzel bizonyítani, hogy ezek a munkák egyben metafizikusak, inkább egyfajta játék ez az összekapcsolás. Ezek a művek egyáltalán nem illusztrálják a metafizika kérdéseit, érintik őket, és ezzel az érintéssel életre is keltik ezeket a problémákat.

4 TÉZIS

A művészet léte az, ami foglalkoztat, határ, ahol egy puszta tárgy műalkotássá válik. Ezért dolgozom a fatáblákon kívül más műfajokban is: legyen az installáció, video vagy épp egy ceruzarajz, mert az átlényegítés-átlépés pillanata az, ami foglalkoztat. Ebben a részben saját munkáimról írok, melyek ezt a határhelyzetet járják körül.

⁶ Márkus György: Metafizika:Mi végre?. Osiris Kiadó, Budapest, 1998, 130-131.o.

5 TÉZIS

Mi különböztet meg egy puszta tárgyat és annak szemre megkülönböztethetetlen műalkotásként létező ellendarabját? Mitől válik egy tárgy művészetté? Mitől különbözik a hamisítvány az eredetitől?

Ezeket a kérdéseket vizsgálom itt két könyv: Radnóti Sándor: *Hamisítás* című műve és Arthur C Danto: *A közhely színváltozása* című írása alapján. Azt remélem, hogy ettől közelebb juthatok a műalkotás mibenlétéről folyó vizsgálódásaimban is.

Minden műalkotás egyfajta sajátos viszonyt alakít ki a valósággal, és így identifikálja önmagát. Az a feszültség, ami a valóság és a műalkotás között létezik, adja a mű műként való létezését.

Danto szerint a különbség kizárólag a két tárgy létrehozásában rejlik, és ezt egy metafora bontja ki, ezáltal tudjuk műalkotásként értelmezni a művet.

“A kép helyes olvasásának esélyei”-írja Gombrich- “három változón múlnak: kód, képfelirat és kontextus...”⁷

Gombrich a *Művészet és illúzió* című munkájában így ír:

“Minden művészi felfedezés nem hasonlóságoknak, hanem egyenértékűségeknek a felfedezése, amelyek lehetővé teszik számunkra, Hogy a valóságot a kép szemszögéből és a képet a valóság szemszögéből lássuk. Ezek az ekvivalenciák pedig nem annyira elemek hasonlóságán alapszanak, mint inkább bizonyos vonatkozásokra adott válaszaink azonosságán.”⁸

Mitől függ tehát az, hogy egy műalkotást műalkotásként “olvassuk”? Felfogni a benne lévő metaforát? Vagy épp a mű kompozíciója, a művész valósághoz való utat mutatása az, ami elvezet minket a mű műalkotássá válásának megismeréséhez?

Különböző korok műalkotásaiz vizsgállok ezek után, ami által kizárhatom, hogy nem a mű témája, nem a történelmi kor, nem a mű technikája az, amitől egy műalkotás műalkotásként létezik.

A mestermunkám bemutatásával visszatérek a fény általi előlépéshez, és egy különleges “varázstükör” segítségével “megtettesül”, konkrét felirattá válik a fény.

⁷ Nyíri Kristóf: *Kép és idő*, Magyar Mercurius, Budapest, 2011, 69.o.

⁸ I.m.:66.o.

6.TÉZIS

A műalkotás azzal, hogy műalkotássá vált megmutatja önmaga természetét. Ez egyfajta *“fénylő homály”*, melyet a nézőnek kell megtölteni valamiféle tartalommal.

Ehhez a *“kibontáshoz”* hozzásegítenek bizonyos, a műként való létezésre utaló jelek, *“keretek”*.

A mű önmagáról szól, de arról a módról is, amelyet megjelenít. Megmutatja a világnak egy valóság szeletét, úgy ahogyan a mű alkotója látja ezt a valóságdarabot.

A műalkotás nem más, tehát mint a létértelmezés egy módja. A létezésnek pedig köze van a metafizikához. Ez a *konkrét metafizika*, ahogy én nevezem egy konkrét tárgyban megvalósuló műalkotás önmagához való viszonyát jelenti. Azt a nyitott létezést, amely beengedi *“látogatóját”*, hogy őáltala kiléphessen a és megpillanthassa a valóság egy darabjának létezését.

Tehát a műalkotás egy olyan sajátos metafizikával rendelkezik-minden valódi műalkotás!-, amit én konkrét metafizikának hívok, mert a mű létezése /metafizikája/ által mutat meg valami mást, valami újat a valóságból. Ezt az átlépést a mű a maga kompozíciójával valósítja meg. Hiszen:

A fény, ami bennünk van, láthatóvá kell hogy váljon.”⁹

⁹ Plótinosz: *A szépről és jóról. Istenről és a hozzá vezető utakról.*, Farkas Lőrinc Imre Kiadó, 1998, 178.o.